

AZ 1944-ES ARDENNI NÉMET TÁMADÁS ELŐKÉSZÍTÉSE

Gazsi József

Németország helyzete 1944 végén

AZ 1944-ES ÉV sorozatos vereségeket hozott a német fasiszták számára. Az egykor legyőzhetetlennek vélt Wehrmacht elvesztette nimbuszát s a Hitler-ellenes koalíció katonáinak hősi harca révén a hadműveletek egész sorából került ki vesztesként.

A németeket a szovjet arcvonalon érték a legsúlyosabb vereségek. A Moszkva meghódítására indult fasiszta hadsereg 1944 decemberében már Kelet-Poroszország határai mögött, a Visztula középső szakaszán, az Erdős-Kárpátokban, a Dukla—Csap vonaltól nyugatra, a magyar Alföld peremén, a Balatontól északra és délre folytatta védekező harcát.

A Vörös Hadsereg kiűzte a német hódítókat a szovjet föld egész területéről és teljes hosszában helyreállította a Szovjetunió állami határait. A harcok során felszabadította Bulgáriát és Romániát, majd Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Magyarország, Észak-Norvégia és Finnország jelentős területeiről űzte el a betolakodott fasisztákat.

A szovjet hadsereg ereje teljében, fölényes biztonsággal, az óriási hadszíntér legkülönbözőbb helyein lépett föl támadóan, s a meglepetések sorozatát tartogatta a náci hadvezetésnek. Az 1944-ben lezajlott hatalmas csatákban mintegy 120 német és a fasiszták szövetségében álló hadosztályt morzsolg fel és kapcsolt ki a további hadműveletekből.¹

A Vörös Hadsereg elnyerte a kapitalista világ sok millió dolgozójának rokonszenvét, s bebizonyította, hogy egyedül, minden támogatás nélkül is képes befejezni felszabadító küldetését,

¹ Sztálin: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Bp., 1949. 150. old.

s már egészen rövid időn belül ki tudja ütni a fegyvert az emberiség leggonoszabb ellenségeinek kezéből.

A náci Németország helyzete 1944 őszére igen súlyossá vált. A gazdasági életnek teljesen a háború szolgálatába való állításával, a polgári szükségletek kielégítésének csaknem teljes leállításával még elérték, hogy a német ipar 1944-ben minden előző évnél nagyobb mennyiségben állított elő hadfelszerelési cikkeket,² de a májusra elért csúcshívonal mögött mesterségesen felhajszolt termelési eredmények húzódtak meg, s az elért sikernek nem támaszkodtak szilárd nyersanyag, munkaerő és energia-bázisra. 1944-ben 21⁰/₀-kal csökkent a kőszén termelése. Nyersvasból 25⁰/₀-kal, acélból 22⁰/₀-kal, hengerelt áruból 21⁰/₀-kal kevesebbet állítottak elő.³ Mindezek az adatok teljesen bizonyossá tették, hogy a német ipar rövidesen képtelen lesz biztosítani az arcvonalak igényeinek kielégítését.⁴

Súlyos volt a mezőgazdaság helyzete is. Sorban vesztek el azok az országok, amelyek könyörtelen kifosztásával viszonylag jól tudtak gondoskodni az arcvonal és a hátsó ország élelmiszer-ellátásáról. 1944-ben — 1938-hoz viszonyítva — 12⁰/₀-kal csökkent a vetésterület és 29,5⁰/₀-kal esett vissza a gabonaneműek termelése. Jelentősen megfogyatkozott az állatállomány is.⁵

A rabszolgamunkások millióinak felhasználásával elérték, hogy jelentős erőket sikerült felszabadítani az arcvonalak számára, de már a totális és ultratotalis mozgósítással sem tudták pótolni az elpusztult emberanyagot. A Wehrmacht élőereje az 1944-es év során mintegy 26⁰/₀-kal csökkent.⁶ A meglévő egységek harcértéke is jóval alatta maradt a korábbiaknak. Megje-

² Kurt Assmann: Deutsche Schicksalsjahre. Eberhard Brockhaus, Wiesbaden, 1951. 516. old.

³ Die Wichtigsten Operationen des Grossen Vaterländischen Krieges 1941—1945. Verlag des Ministeriums für Nationale Verteidigung, Berlin, 1958. 532. old.

⁴ A németek néhány fontos fegyverfajtából még 1944 második felében is növelni tudták a termelést. Összevetve a júliusi és novemberi adatokat, a következő eredményt kapjuk: géppuska 24 141—25 741 db, 75 mm-es páncéltörő ágyú 1000—1025 db, aknavető 2225—2320 db, bizonyos ágyútípusok 335—387 db stb. L.: Chester Wilmot: Der Kampf um Europa. Alfred Metner Verlag, Frankfurt a. M., Berlin, 1954. 386. old.

Égész éven át emelkedő görbét mutat a vadászrepülőgépgyártás grafikonja. A. Me. 109. és a F. W. 190. típusú gépek termelése évi 3500-ról 10 000 db fölé emelkedik. L.: Galland: Die ersten und die letzten. Die Jagdflieger im zweiten Weltkrieg. 4. Aufl. Darmstadt—Schneekluth, 381. old.

A német hadiiparra különösen az rótt nagy terhet, hogy a keleten és nyugaton szétvert hadosztályaik visszavonulásuk alatt felszerelésük jó részét elvesztették. Átszervezésük alkalmával ezeket szinte teljesen új hadianyaggal kellett ellátniuk. Ez a tényező nagymértékben gátolta a német hadsereg normális utánpótlását is.

⁵ L. 3. sz. jegyz. Uo.

⁶ Uo.

Cole hadtörténész ezredes szerint 1944. november hóban a náci Németország katonai ereje 10 165 303 főt tett ki. (Beleértve az SS-t és más fegyveres testületeket is.) L. 2. sz. jegyzet 662. old.

lentek az arcvonalakon — főleg a Westwall erődrendszerében — a „gyomorhajós”, a „nagyothalló” és a kórházakból kikerült rokkant katonákból szervezett zászlóaljok, amelyek a még mozgásra képes öregekből alakított Volkssturmmal együtt szinte az utolsó tartalékokat képezték.⁷ A gyenge harcértékű hadosztályokat a légierő és a flotta által átadott jó katonanyaggal igyekeztek regenerálni.

Mindezek ellenére 1944 őszétől kezdve az arcvonalak napi igényeinek semmibevevásával a németek felsőbb katonai vezetésénél olyan törekvés mutatkozott meg, amely egy stratégiai jellegű hadsereg megteremtésére irányult.

Mióta a háború átlépte Németország határait, nagymértékben csökkent a lakosság morális teherbírása is. A június 20-i Hitler-ellenes merénylet nyomán újabb terrorhullám árasztotta el az országot, s az elégedetlenség legkisebb jele elegendő volt az ellenszegülőkkel való könyörtelen leszámolásra. A nagyvárosok elleni bombatámadások a hátszaggal is éreztették a háború borzalmaikat, s ez nagymértékben hozzájárult a „Sieg! Heil!” hangulat csökkenéséhez.

A Harmadik Birodalom külpolitikai helyzete is vigasztalan képet nyújtott. Volt szövetségesei közül Finnország, Románia és Magyarország is szembefordult a nációkkal s csatlakozott a fasisztaellenes koalícióhoz. Az ország külpolitikailag csaknem teljesen elszigetelődött, s elvesztette azt a reményét, hogy új szövetségeseket találva esetleg változtathat egyre súlyosabb katonai helyzetén. A német vezetők mindezek ellenére abban bíztak, hogy a Szovjetunió és a nyugati hatalmak között egyenetlenség támad, s ezt felhasználva sikerült különbékét kötniük az angol—amerikai tömbevel. Úgy tervezték, hogy siker esetén a felszabaduló erőt keletre vetik, s így próbálják biztosítani határaikat.

Ebben a kilátástalan helyzetben érthető, hogy a nációk kapva kaptak azon a lehetőségen, hogy Bernadote gróf, a svéd királyi ház tagja közvetítésével kapcsolatba léphettek Eisenhower vezérkarával. A titkos tárgyalások 1944 végén indultak meg, s ennek során azt is megbeszélték, hogy a nyugatiak milyen feltételek mellett lennének hajlandók beszüntetni a háborút Németország ellen.⁸

⁷ Ralph Ingersoll: Szigorúan titkos. Bp., 1957. Zrínyi Kiadó. 267. old. és Cossé Brisacc ezredes cikke. La contreoffensive allemande des Ardennes. Revue Historique de l'Armée. 1955/2. sz. 121—148. old.

⁸ Bernadotte, Folke: Das Ende. Zürich—New York, Europa Verlag. 1945.

Ezt megelőzőleg a náci kémfőnök Schellenberg folytatott puhatólódzó tárgyalásokat. L. Schellenberg: Memoiren. Verlag für Politik und Wirtschaft.

A német különbékékísérletek gazdag irodalmát itt sajnos nem áll módunkban ismertetni.

Az utóbbi években számos olyan dokumentum vált ismertté, amelyek igazolják, hogy a nyugati hatalmak ünnepélyes ígéretük ellenére — hogy nem kötnék különbékét a fasisztákkal —, tárgyalásokat folytattak egy szeparatista megegyezés érdekében.⁹ Hitlerék azt remélték, hogy egy ilyen változással elegendő időt nyerhetnek néhány valóban nagy jelentőségű katonai eszközük tömeggyártásához és tökéletesítéséhez.¹⁰ Mint látni fogjuk, 1944 őszétől kezdve ez a politikai megfontolás szabott irányt katonai elhatározásaiknak és akcióiknak.

Ha meg akarjuk érteni a nyugati front helyzetét a második világháború utolsó szakaszában, egy kicsit részletesebben kell foglalkoznunk azokkal az eseményekkel, amelyek a Rajna előterében 1944 őszén lezajlottak. Ezen körülményekből válik csak érthetővé számunkra, hogy mi is tette lehetővé azt, hogy a német csapatok 1944 végén ismét támadásba tudtak lendülni.

Az inváziós erők észak-franciaországi győzelmeik után jelentős mértékben csökkentették harci aktivitásukat. Szeptember elejétől kezdve nem is folytattak nagyobb méretű hadműveleteket a németek ellen. A katonai vezetők azzal érveltek, hogy jelentősen meghosszabbodtak utánpótlási vonalaik, s nagyobb méretű hadműveletek esetén nem tudnák megoldani az utánszállítás nehéz problémáit. Abban reménykedtek csupán, hogy Antwerpen elfoglalása esetén jelentősen lerövidíthetik a tengelyen történő szállítás vonalát, s a hajók az arcvonaltól közvetlen közelébe vihetik rakományukat. Úgy gondolták, hogy így módjuk nyílik jelentősebb mennyiségű tartalék felhalmozására is.¹¹

Az angol—amerikaiak szeptember elejétől december közepéig csupán 50—100 km-rel tolták előbbre vonalaikat, noha nagyobb német erők nem is álltak előttük. Jelentősebb harcok csupán Aachen és Metz birtoklásáért folytak. A nyugatiak nem tudták kihasználni azt a helyzetet, hogy a németek még nem tértek magukhoz a franciaországi vereség okozta kábulatból és dezorganizációból. Ezzel olyan lehetőséget szalasztottak el, amely a háború folyamán többször nem is tért vissza. A késlekedés igazi oka az volt, hogy a szövetségesek a németekkel folytatott tárgyalások eredményére vártak, s ezalatt nem akarták hiábavalóan kockáztatni erőiket. Ebben a csendes időszakban a fasiszták jelentékenyen megerősödtek. A vezetők ezen mulasztásáért a későbbi hónapokban a katonák tízezreinek kellett életével fizetnie.

⁹ L. Katonai Szemle. 1959. december, 122—123. old.

¹⁰ Luser: Die deutschen Waffen und Geheimwaffen des 2. Weltkrieges und ihre Weiterentwicklung. Verl. Lehmann. München, 1958.

¹¹ L. 9. sz. jegyzetét.

Amikor a németek a nyugatiaknak ajándékozták Antwerpen — azaz minden rombolás nélkül kitarodtak a városból —, elhárult az utolsó „akadály” a támadás útjából, de ekkorra már a Wehrmacht is összeszedte magát.¹² Az arcvonal nagy részén erőit kímélve visszavonult Westwallba, s a jól kiépített erődrendszer mögött szervezte tovább az ellenállást.¹³ Így „az általános offenzíva folytatására irányuló kísérlet novemberben kudarcot vallott... Az amerikai arcvonal teljes hosszában megmerevedett” a német határ előterében — írja Ralph Ingersoll.¹⁴

Pedig a szövetségesek katonai vezetői nem kisebb vállalkozást terveztek, minthogy még a tél beállta előtt elérjék és át is keljenek a Rajnán. Ezt a támadást tovább fejlesztve az 1. és 9. amerikai hadseregeknek be kellett volna kerítenie a Ruhr-vidéket. Mint látni fogjuk, ezt a célt valójában csak 1945. április 1-én tudták elérni.

Az áttörést a Westwallon Aachen térségében akarták megvalósítani, mivel itt az erődrendszer mögött a Rajna alig 50 km távolságra feküdt. A város közelében a nyugatiak egy 35 km-es arcvonalszakaszon indítottak támadást, de 1 hónapi harc után mégis csupán 15—20 km-es előrehaladást értek el. A váltakozó kimerető harcokra jellemző pl., hogy Hürtgen 14, Hürtgenwald 18 és Vossenack nevű község 28 alkalommal cserélt gazdát.¹⁵

Az egy hónapig tartó állásharcok nagyon jól megfeleltek a hiányos nehézfegyverzettel, s elegendő páncélossal nem rendelkező németek számára. Így arra is maradt idejük, hogy a Westwall egy-egy darabkájának feladása esetén hátrább új védővonalat építsenek ki. A nyugatiak, miután súlyos áldozatok árán elérték a Roert, előrehaladásuknak mégsem vehették hasznát, mert a folyó duzzasztógátjai nem kerültek kezükbe. Így a németeknek lehetőségük nyílt arra, hogy a Roer-gátak felszakításával, s az árterületre engedett víztömeggel bármikor elvágják a folyón átkelt nyugati csapatokat.

Az aacheni támadás kiegészítő hadműveleteként a 3., 7. amerikai és az 1. francia hadseregnek az arcvonal déli szakaszán kellett mentesítő céllal harcba lépnie. A nyugatiak arra számí-

¹² A nyugatiak az antwerpeni kikötőt legfontosabb utánpótlási bázissá építették ki.

¹³ A Westwall vonala nagyjából Németország háború előtti határait követte. Építésére, katonai erejére, stratégiai szerepére l. Pöchlinger: Das Buch vom Westwall. Berlin—Leipzig—Wien, Verl. Elsner, 1940.

¹⁴ L. 7. sz. jegyz. 265. old.

¹⁵ Siegfried Westphal. Heer in Fesseln. Athänäum — Verlag Bonn, 1952. L. 277. old.

tottak, hogy ennek eredményeképpen északon csökkenni fog a német ellenállás ereje. Az itt parancsnokló Patton tábornok mintegy háromszoros túlerővel és a németekénél nyolcszor több harckocsival Nancy térségéből indult meg Metz elfoglalására.

A jelentős erőfölény ellenére a nyugatiak nagyon lassan haladtak előre. Metz november 18-án történt bekerítése után azonban sikerült megugraniuk, s 24-én már Strassbourg elővárosában folytak a harcok. A város eléréseivel elvágták a németek 19. hadseregét, amelyik hátával a Rajnára támaszkodva megkísérelte, hogy Colmar térségében továbbra is szilárd hídfőt képezzen a Rajna bal partján. A kiegészítő támadás tehát jelentősebb eredményekkel járt, mint a fő hadművelet.

Bár a németeket igen érzékenyen érintette az Elzászra nehezedő nyomás, s a Saar-vidéket közvetlenül fenyegető hadműveletek, mégsem adtak le jelentősebb erőket délre. Így tehát nem vált be az a nyugati számítás, hogy Patton támadása majd fel fogja lazítani az aacheni német védelmet. Az Oberkommando West mitsem törődve a front ingatag déli részével, még csapatokat is tudott kivonni az arcvonalból.¹⁶

Ezek a jelek arra engedtek következtetni, hogy a német hadvezetőségnek valami olyan szándéka van, amelynek sikeréért még Elzász elvesztése sem kis áldozat. Az OKW¹⁷ terveiből azonban semmi sem jutott az angol—amerikaiak tudomására.

A nyugatiak 1944-es őszi hadműveleteit értékelve meg kell állapítanunk, hogy a felsőbb vezetésből hiányzott az az erély, amellyel a harcokat vezetnie kellett volna. Bizonytalanság és tapogatózás, oktan időhúzás, teljes fantáziátlanság stb. — ezek voltak az Eisenhower—Montgomery-féle hadvezetés jellemzői a győzelem évének küszöbén. Churchill nem is próbálta szépitni a dolgokat, amikor 1944. XII. 3-án így ítélte meg a helyzetet:

„Metz, Strassbourg és más sikerek ellenére a nyugati arcvonalon természetesen stratégiai csapást szenvedtünk el.”¹⁸ Három nappal később csaknem ugyanezen szavakat ismételte meg Roosevelt elnökhöz írott levelében. „A sok taktikai siker ellenére, amelyet a nyugati fronton kivívtunk, s amelyek győzelmi trófeái Metz és Strassbourg, továbbra is fennáll a tény, hogy

¹⁶ Az előzőekben számos forrás felhasználásával nagyon tömören és sűrítetten kíséreltem meg vázolni a nyugati arcvonal helyzetét az ardenai támadás előtt. Közelebbi jelzetek megadását ezért nem is tartottam szükségesnek.

¹⁷ Oberkommando der Wehrmacht. A véderő főparancsnoksága.

¹⁸ Winston Churchill. Der zweite Weltkrieg. Alfred Scherr Verlag Bern. 312. old.

hadseregeink az öt héttel előbb eléjük állított stratégiai célokat nem érték el.”¹⁹

Jellemzően Eisenhower, a nyugati erők főparancsnoka, mindebből olyan következtetéseket vont le, hogy változtatni kell a „feltétel nélküli kapituláció” követelésén. Ennek hangoztatása szerinte csak arra készíti a nácikat, hogy a végsőig fokozzák katonai erőfeszítéseiket, s különben is indokolatlan az ilyen elv hirdetése, mert — mint mondta — „nyugaton semmi jel nem mutat a németek közeli morális összeomlására”.²⁰

Ezek után érthető is, hogy a nyugatiak tovább fokozták törekvéseiket a hitleristákkal való szövetség, egy szeparatista megegyezés érdekében. „1944 végén az Egyesült Államok és Anglia kormánya a kulisszák mögött új tárgyalásokat kezdett a hitlerista vezetőkkel, s megállította a támadó hadműveleteket. Ezt a német parancsnokság arra használta fel, hogy nyugaton az Ardenneknben messzemenő céllal ellentámadást indított. Az Egyesült Államok és Anglia vezető személyiségei elszámították magukat, ezért a német támadás teljesen váratlanul érte őket és csapataikat” — hangzik a szovjét értékelés.²¹

Az angol—amerikaiak valóban nem gondoltak arra, hogy tavaszig hármely részről is komolyabb harcselekményekre kerülhet sor. Úgy vélték, hogy továbbra is tartani fognak a korlátozott célpontokért folyó apróbb csetepaték, de a katonák zöme mégsem fogja elhagyni a jól fűthető téli állásokat. Az amerikaiak védelemre rendezkedtek be, s azt hitték, hogy ugyanazt teszik ellenfeleik is az arcvonal túlsó oldalán.

Az áttörés igénye nélkül indított helyi támadások azonban nagy veszteségeket okoztak az amerikai csapatoknak, s ez nagymértékben hozzájárult az arcvonalban levő katonák erkölcsi erejének csökkenéséhez. „Mi ekkor még nem tudtuk, hogy történt valami — ti. Németországban —, de a fronton a katonák érezték”²² — írja Ralph Ingersoll, aki mint a sajtóhoz közel álló ember, gyakran megfordult az egyszerű harcosok között.

Ez a „Németországban történt valami” egyelőre a titok mély fátyla alatt feküdt, de már mozgásban volt a gépezet, amelyik nem kisebb feladatot tűzött maga elé, mint hogy meg-

¹⁹ L. Uo. 315. old.

Az angol—amerikai csapatok stratégiai céljaira I. 9. sz. jegyzet.

²⁰ L. 4. sz. jegyzet. Chester Wilmot, 610. old.

²¹ A második világháború történetének meghamisítói ellen. Bp., 1961. Zrínyi Kiadó, 34. old.

²² Ralph Ingersoll. Szigorúan titkos. Bp., 1957. Zrínyi Kiadó, 265. old.

kísérelje menteni a menthetőt, s mindent egy lapra feltéve megpróbálja megfordítani a veszített háború menetét.

Az angol—amerikaiak által követett stratégia tehát hamarosan visszaütött szerzőire.²³

A német támadás stratégiai és politikai céljai

A fasiszta hadvezetőség a keleti arcvonalon 1944 nyarán elszenvedett vereségeik, s a franciaországi kudarc után lassan kezdte felismerni, hogy végérvényesen elvesztette kezdeményező készségét, s mind nehezebben jut abba a helyzetbe, hogy akarata befolyásolni tudja az események alakulását. Pedig igen fontos volt számára, hogy az arcvonal, a hátország és a szövetségesei előtt valódi, vagy többnyire Göbbels által gyártott sikerekkel továbbra is fenn tudja tartani a „győzelembe vetett hit” töretlenségének látszatát. Szüksége volt tehát egy olyan akcióra, ami megszilárdítja csorbult katonai tekintélyét, s nyilvánvalóvá teszi, hogy minden alapot nélkülöz a nyugatiaknak az az állítása, mely szerint karácsonyra győzelemmel végzik be a háborút.²⁴

Ezeknél jóval jelentősebb azonban a hadvezetőségnek az a felismerése, hogy a nyugaton folytatott védelmi harcaik csupán meglévő erőik felmorzsolódásához vezetnek, de a győzelmet csak támadással lehet kivívni elv alapján egy cseppet sem hozzák közelebb stratégiai céljaik megvalósulását.

Az OKW részéről először 1944 szeptemberében merült fel az a gondolat, hogy az ingatag nyugati arcvonal stabilizálása után jelentősebb erőkkkel támadást indítsanak az említett célok elérésére. Ugyancsak ez időpontban közölte Hitler Jodl tábornokkal azt a tervét, hogy szeretné, ha nyugaton offenzív hadműveleteket folytatnának.²⁵

A megbeszélések során az a vélemény alakult ki, hogy valóban szükségük van egy erélyes, nagyarányú támadó hadművelet megindítására az arcvonalak tehermentesítése céljából. Szükség

²³ Az előző fejezet megkísérelte felvázolni Németország helyzetét 1944 végén. Természetesen egy sor fontos kérdésről nem tudtam szót ejteni.

Erdemes lett volna beszélni például a polgári lakosság helyzetéről, a bombázásokról, a belpolitikai állapotokról, a náci pártról, a flotta és a légierő helyzetéről, a különböző frontok problémáiról, a Wehrmacht erejéről, fegyverzetéről, gépesítéséről stb. Ezek részletes tárgyalása azonban már túlhalad feldolgozásom feladatkörén.

²⁴ L. Néplap, 1944. december 23. A lap szerint a támadással a németek nagy lelkihatást is el akartak érni. Be akarták bizonyítani, hogy még képesek nagyobb-méretű harcselekmények folytatására is.

²⁵ L. 2. sz. jegyz. 497. old. és Weltkrieg 1939—1945. Ehrenbuch der deutschen Wehrmacht, Buch und Zeitschriften-Verlag, Dr. Hans Riegler, Stuttgart, 1954. 63. old.

van arra is, hogy a nyugatiak számára bebizonyítsák: a Wehrmacht még képes támadásra, ereje még töretlen. Annak felismerésére akarták kényszeríteni az angol—amerikaiakat, hogy a közeli jövőben nem várható Németország összeomlása, tehát célszerű lesz valamilyen megegyezéssel, vagy különbékével kilábalni a megnyerhetetlen háborúból.²⁶

Győzelmeikkel erősíteni remélték azt a kis csoportot, amely a nyugati országokban, sokszor egészen a felső vezetésben, a feltétel nélküli kapituláció gondolata elvetését hirdette és amely sikraszállt egy szovjetellenes német—nyugati megegyezés mellett. Számítottak arra a lélektani hatásra is, amely sikerük esetén Anglia és az Egyesült Államok egyszerű embereit el fogja tölteni. A hitleristák abban bíztak, hogy ha a terv sikerül, újabb megerősödésükig át tudják menteni a nemzeti szocialista rendszert, annak vezetőivel együtt.

Hasonló gondolatokat fejtett ki Hitler egyes vezető katonai személyiségek részére tartott beszédében a támadás megindítása előtt. „... Szükséges, hogy az ellenségnek időről időre elvegyük a győzelmi biztonságát, miközben offenzív csapásokkal világossá tesszük számára, hogy terveinek sikere kezdettől fogva lehetetlen... Fontos, hogy az ellenség számára világossá tegyünk: sohasem számíthat kapitulációra.”²⁷ Hitler ezután azt hangoztatta a tábornokok előtt, hogy „néhány súlyos csapás után” össze fog történi a kelet-nyugati koalíció, s így nyomban más erőviszonyok fognak keletkezni.

A német fasiszták tehát támadásukkal a nyugati szövetségesek győzelembe vetett hűtét akarták megtörni, s ebből szándékoztak önmaguk számára tőkét kovácsolni.²⁸ Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a németek részéről a „nem kapitulálás”

²⁶ A második világháború meghamisítói ellen (Bp. 1961. Zrínyi Kiadó) című könyvben olvashatjuk a következőket: A támadás célja az volt (l. 183. old.), hogy „bebizonyítsa a Németország elleni további harc reménytelenségét, rábírja a nyugati hatalmakat a különbékére, és ily módon lehetővé tegye, hogy a német hadvezetés a rendelkezésre álló valamennyi erőt és eszközt a szovjet—német arcvonalon használja fel” — írja a jelzett kiadvány.

²⁷ Adolf Heusinger: Befehl im Widerstreit. Rainer Wunderlich Verlag. Hermann Leins Tübingen. 375. old.

Hitler beszéde során nemcsak az ardenni támadás szükségességével foglalkozott, hanem a náci „ideológia” zagyaságának szellemében Németország háborújának feltétlen szükségességéről is igyekezett meggyőzni az ott levő tábornokokat. Az itt elhangzott beszédet ismerteti még Schellenberg: Memoiren (Verlag für Politik und Wirtschaft) című könyvében. L. 348. old.

²⁸ Pontosan ezek a gondolatok csendülnek ki a Nemzetőr című nyilas lap 1944. december 19-i számából. „Az új német hadműveletet máris megmutatózó hadászati eredményei arra intik az angolszász világot, hogy a nemzetiszocialista Német Birodalomnak még hatalmas ütőkártyák vannak a kezében, s azoknak birtokában, annyi balszerencse és védekező harc után, most keményen és határozottan rálép a német hadvezetés a győzelem felé vezető visszaút útjára” — írja a lap nyílvánvalóan a német sugalmazásra.

gondolata egyáltalán nem zárta ki egy különbékés egyezkedés lehetőségét azon esetben, ha a nyugatiak a „feltétel nélküli” szócskát hajlandók voltak kiiktatni követeléseik közül.

Az eddigiek során láthattuk, hogy a náci hadvezetőség a nyugaton tervezett támadásával stratégiai jellegű fordulatot kívánt elérni, s azt remélte, hogy siker esetén még a háború további menete is javukra változhat meg.²⁹

Hitler kezdettől fogva a nyugati arcvonalon szándékozott megindítani ezt a nagyarányú támadást, bár felmerült egy keleti hadművelet lehetősége is. Chester Wilmot szerint az inváziós csapatok ellen indítandó támadás látszott célszerűbbnek, mert „világos volt Hitler számára, hogy nem rendelkezik azzal az erővel, amellyel a Vörös Hadsereg komoly csapást mérhetne”.³⁰ Úgy látta tehát — ti. Hitler —, hogy legkorábban nyugaton nyerhető vissza a cselekvés törvénye. Itt kevesebb üzemanyaggal és csekélyebb erővel kaphatott kézbe döntő jelentőségű területeket. A nyugatiak azonkívül sebezhetőbbnek és nem oly szilárdnak látszottak számára, mint a Vörös Hadsereg. A briteket kimerültnek tartotta, az amerikaiakról pedig az volt a véleménye, hogy valójában nem érdekelték a Németország ellen folyó háborúban — írja az említett szerző Hitlernek azon szándékával kapcsolatosan, hogy a nyugati arcvonalon akarta ismét felvenni a kezdeményezést.³¹

A német hadvezetőség tehát úgy vélte, hogy keleten még teljes siker esetén sem remélhető helyzetváltozás, míg a szövetségesegek ellen reménye lehet bizonyos javulásra. Az OKW olyan terveket is melengetett, hogy siker esetén a keleti arcvonalra dobja felszabaduló erőit, s így próbálja feltartóztatni a Vörös Hadsereg készülő rohamát.³²

A németeknek tehát fontos stratégiai és politikai érdekei fűződtek egy az 1944 végére a nyugati fronton megindítandó támadáshoz. Nem tekinthetjük véletlennek, hogy forrásaik „a

²⁹ Walter Lüdde Neurath: Regierung Dönitz. Die letzten Tage des dritten Reiches. „Musterschmiedt” Wissenschaftlicher Verlag. Göttingen, 1951. 15. old. A szerző jól ábrázolja, hogy mikben is „reménykedtek” a náci vezetők az ardenni támadás előtt.

³⁰ L. 4. sz. jegyzet, 597. old. Chester Wilmot.

³¹ L. Walter Görliitz: Der zweite Weltkrieg. 1939—1945. Stuttgart, 1951—1952. 433. old.

Itt csaknem szó szerint megegyező következtetést olvashatunk. Hitler „a nyugaton indított támadással ismét meg akarta szerezni a kezdeményezést.”

³² Lothar Rendulic: Der Rückwirkung der Ardennenoffensive auf die Ostfront. Wehrwissenschaftliche Rundschau 1960. szeptember hó. Itt a szerző — egykori fasiszta generális — részletesen foglalkozik a keleten vagy nyugaton indítandó támadás sikerének mérlegelésével. Ő is úgy látja, hogy Hitler keleten még győzelem esetén sem remélhetett változást, ezért helyesnek tartja a nyugaton indított támadást.

hadsereg utolsó reménységének³³ és „sorsfordulásnak”³⁴ nevezik ezt a végső kétségbeesett akciót.

Ez a támadás a németek utolsó kísérlete volt, hogy a háború menetében fordulatot idézzenek elő. A nyugati arcvonalon egyben ez volt a Wehrmacht utolsó nagyobb hadművelete, amikor jelentős erőkoncentrációval nagyobb szabású támadó harcselekményeket tudott kezdeni és jelentős taktikai sikereket is elért. Az angol—amerikaiakkal szemben egyben ez volt az utolsó jelentősebb katonai akció, amely az összeomlást közvetlenül megelőzte. Az egykor félelmetes fasiszta hadsereg ezután már egészen másként folytatta a harcot a nyugatiak ellen, mint azt korábban tette.

Az ardenni események világosan mutatják, hogy a németek katonai lépéseit politikai okok diktálták. Politikai céljaikat — a nyugatiak kikapcsolását — tekintették elsődlegesnek, s ennek megfelelően alakították ki stratégiájukat.

Az előzőek figyelembevételével 1944. XII. 16-át, a támadás megkezdésének időpontját, a II. világháború ezen frontszakaszán fontos időhatárnak is tekinthetjük.

A támadás stratégiai terve

A német támadás előkészületeinek első jeleként Hitler 1944. szeptember 13-án parancsot adott a 6. SS páncélos hadsereg megteremtésére.³⁵ A frontvonalból kivontak egyes alakulatokat, amelyeket Westfáliába vezényeltek, s ezek köré építették fel az új hadsereget. Jellemző, hogy az egységek olyan szervezést kaptak, amelyek elsősorban támadó feladatok megoldását tették lehetővé. A kiképzés során különösen az éjjeli harcra, a gyors és rugalmas mozgásra helyezték a fő súlyt. Ezek a jelek arra mutattak, hogy a megszerzendő 6. SS páncélos hadsereget különleges körülmények között kívánják felhasználni.³⁶

Egyidejűleg megkezdődött a gyalogos hadosztályok feltöltése is. A német hadvezetőség annyira féltékenyen ügyelt tartalékaira, hogy még a nyugati arcvonal területveszteségeit is eltűrte, csakhogy ne legyen kénytelen az összegyűjtött erő fel-

³³ Wolfgang Frank: Die Wölfe und der Admiral. Gerhard Stalling Verlag. Oldenburg—Hamburg, 515. old.

³⁴ Rudolf Semler: Goebbels — the Man next to Hitler. London, 1948. 162. old.

³⁵ H. A. Jacobsen: 1939—1945. Der zweite Weltkrieg in Chronik und dokumenten. Wehr und Wiessen Verlagsgesellschaft. Darmstadt, 57. old.

³⁶ Cossé Brissac ezr. La contre offensive' allemande des Ardennes. Revue Historique de l'Armée 1955. 2. sz. L. 121—148. old.

használására. Olyan védelmet igyekeztek folytatni nyugaton, hogy ehhez elegendők legyenek az arcvonalban levő erők.

Egy esetleges ejtőernyős támadást kivéve a csapatokkal való rendelkezés jogát Hitler magának tartotta fenn. Az angolok nagy arnhemi légideszant vállalkozásának elhárításakor azonban mégis bekövetkezett ez az eset, s kénytelenek voltak a már összegyűjtött erőt igénybe venni. Így terveik valóráváltásában már kezdetben bizonyos időeltolódás következett be.

A németek eleinte a nyugati arcvonal jobbszárnyán akartak támadóan fellépni, s az áttörés után az angolok hátához szerettek volna hozzáférni.³⁷ Mikor Hitler 1944. IX. 25-én Jodl tábornokkal közölte, hogy a nyugati frontszakaszon nagyobb erőkkel támadást szándékozik indítani, már elállt korábbi elképzeléseitől, s bejelentette, hogy nem oldaltámadást kell folytatniuk, hanem az arcvonal közepén áttörést kell kicsikarniuk.

Ezután legnagyobb titokban megkezdődtek a tervezés munkálatai, s Jodl 1944. XI. 11-én — más források szerint 8-án — már letette Hitler elé, egy az Ardennekben november 25-én indítandó, „Wacht am Rhein” fedőnévvel ellátott hadművelet terveit. A nyugati hírszerzés megtévesztésére írásos parancsot is kiadtak, melyben közölték, hogy még nem érkezett el a támadás időszaka. A szóbeli utasítások azonban erőteljes intézkedéseket tartalmaztak céljaik megvalósítása érdekében.

Egyes szerzők szerint az ardenni offenzíva ideája, a támadás helyének kiválasztása egyenesen Hitlertől származik, bár ez az állítás egyáltalán nem bizonyítható. A kérdés föltevése lényegtelen is, hiszen a németek az erőviszonyok fölmérése után feltétlenül számításba kellett, hogy vegyék azt az arcvonalszakaszt is.³⁸

A támadás terveit az OKW november elsején továbbította a nyugati front főparancsnokságához, ahol ezt a következő 2 napon alaposan megvitatták.³⁹ Az eredeti terv mellett felmerült egy másik változat, egy Aachen körüli támadás lehetősége is, amelyet a német irodalom többnyire „kis megoldás” névvel illet. A későbbiek során mindkét elképzelésről bőven esik még szó.

November 5-én már erőteljes mozgásba jött a náci hadigépezet, mert kifutottak az első parancsok az erőátcsoportosítások végrehajtására. Öt nappal később, 1944. XII. 1-re már a támadás időpontja is meg volt határozva.

Ezután az események drámai gyorsasággal peregtek tovább. November 25-én Hitler az offenzíva „nagy” és „kis” változata

³⁷ L. 32. sz. jegyz.

³⁸ L. 35. sz. jegyz. 63. old.

³⁹ L. 35. sz. jegyz. 57. old.

közül végérvényesen állást foglalt a merészebb „nagy” megoldás mellett. Most már nem volt akadálya a részletek kidolgozásának sem, bár időközben eltolták a támadás XII. hó 1-re tervezett időpontját is.

December 2-án a vezénylő tábornokok és törzsfőnökeik elkezdték a terv mélyreható tanulmányozását és a támadás feltételeinek elemzését. A szállítás nehézségei miatt azonban a támadás elképzeléseit ismét módosítani voltak kénytelenek, s ezért december 14-re halasztották az áttörést.⁴⁰

A terv 1944. december 10-én már annyira közel volt a megvalósulás stádiumához, hogy a hadseregek már a támadási parancsukat is kiadták. Két nappal később Hitler a ziegenbergi kastélyba hadosztályparancsnokoktól fölfelé magához kérte a vezető személyiségeket, ahol több mint 2 órán át fejtegette előttük a támadás stratégiai és politikai céljait.⁴¹

A megbeszélés során Hitler elmondta, hogy tisztában van a terv megvalósításának nehézségeivel, de mivel nincs más választásuk, mindent meg kell kísérelniük, a „sorsforduló” elérésére. Ezen az értekezleten döntötték el véglegesen, hogy a támadás megindulásának időpontja 1944. XII. 16-a lesz. Egy kicsit sietniük is kellett a kivitelezéssel, mert Hitler bizalmas körben már elfecsegte, hogy karácsonyra nagy győzelmeket „ajándékoz” majd a Birodalomnak.

Hitler parancsára Rundstädt és Model tábornokokat bízták meg a támadás terveinek részletes kidolgozásával, akik a legszigorúbb titoktartás mellett végezték el az előkészítő munkálatokat. Rundstädt azonban átengedte a főszerepet Modelnek, mert véleménye szerint nyugaton nem támadniuk, hanem defenzív stratégiát kellett volna követniük.⁴²

A terv szerint a németek az Eifel hegységből kiindulva az Ardenneknben át akarták törni az amerikai állásokat, majd Liège és Namur között a Maason hídfőt létesítve Antwerpenig folytatták volna az előrenyomulást. A kikötőváros elérésével megfosztották volna legfontosabb utánpótlási bázisától a nyugatiak csapatait, s az itt keletkezett hatalmas katlanba három hadsereget kerítették volna be. Egy másik hadseregnek a harcok során kel-

⁴⁰ Az előző három bekezdéshez nem használtam jelzeteket. A különböző adatokat oly sok helyről szedtem össze, hogy a szöveget — úgy éreztem — nem tehetem tönkre a számok sokaságával.

⁴¹ L. 2. sz. jegyz. 502. old. és 27. sz. jegyz.

⁴² Gert Buchheit: Hitler der Feldherr. Grote Verlag. Rastatt. Vor 15 Jahren: Die Ardennenschlacht.

lett elpusztulnia. Hitler azt is hangoztatta, hogy a terv megvalósítása új Dunkerquet fog jelenteni az angol—amerikaiaknak.⁴³

A hadművelet része volt még az 5. páncélos hadsereg által egy Brüsszel ellen indítandó támadás és a 7. hadseregnek a szárnyakat délről biztosító akciói. A stratégiai főmozdulatok mellett néhány apróbb támadás is tervbe volt véve, amelyeknek az előző célok megvalósítását kellett volna szolgálniuk.

Az OKW utasítása a következőképpen fogalmazta meg az említett elveket. „Föltételezhető, hogy a páncélos kötelékek támadása a Maas átlépése után az 1. amerikai hadsereg hátsó összeköttetéseit el fogja vágni. Mihelyt Brüsszel és Antwerpen térségét elérik, a brit 21-ik seregcsoportot is az összeköttetési vonalaitól való elvágás veszélye fenyegeti, s Antwerpen eleste esetén ugyancsak el lesz vágva. A cél elérése esetén adva lesznek a feltételek, hogy az ellátásától elvágott 1. amerikai hadsereg és a 21. brit seregcsoport ellen a harcot minden oldalról felvegyék. Ezáltal 25—30 hadosztály lenne szétzúzva.”⁴⁴

Mint a későbbiek során látni fogjuk, ez a terv az adott erőviszonyokat tekintve túlzott és megvalósíthatatlan követeléseket támasztott a támadókkal szemben. Rundstädt és Model tábornok is arra a következtetésre jutott, hogy a kitűzött célokat a rendelkezésükre álló erővel és anyaggal nem fogják tudni megvalósítani. Úgy vélték, hogy a csapatok a Maas elérése után nem lesznek többé abban a helyzetben, hogy a támadást folytatni tudják, s így a fedezetlen szárnyaik nagyon sebezhetőek lesznek.

Ezzel ellentétes véleményt képviselt Jodl tábornok, aki az offenzíva legnagyobb mértékben történő megvalósítását szorgalmazta. „Teljesen egyetértettem Hitlerrel abban, hogy az antwerpeni hadművelet rendkívül kockázatos. De kétségbeejtő helyzetben voltunk és ez a reménytelen elhatározás volt az egyetlen mód arra, hogy könnyítsünk rajta. Ha tovább védekezünk, nem számíthatunk volna arra, hogy megmeneküljünk a fejünk felett lebegő végzettől. Csak harccal és nem várakozással menthettük, ami menthető volt”⁴⁵ — mondotta a fasiszta generális. Mint láthatjuk, ennél külön nyilatkozatot aligha találhattunk volna a fasiszta tervek kalandor jellegének igazolására.

⁴³ L. 22. sz. jegyz. 283. old. és

Az egyetemes és magyar hadművészet története (Bp., 1961. Zrínyi Kiadó) c. jegyzet 125. old. „Azt remélték — ti. a németek —, hogy az amerikai—angol csapatok kettévágásával Montgomery tábornagy csapatait arra kényszerítik, hogy ismételjék meg az 1940-es dünkircheneri menekülést” — olvashatjuk erről a kérdéstről.

⁴⁴ Goebbels 1944. évi karácsonyi beszédében a „szövetségeseknek Nyugat-Európából való teljes kiűzését” jelölte meg a támadás céljául. (Néplap. 1944. december 27.)

⁴⁵ Deutscher Soldaten Kalendar 1959. Schild Verlag. München—Lochhausen. 31. old.

⁴⁶ L. 21. sz. jegyz. 441. old.

Model és az offenzívában ugyancsak fontos szerepet kapó Manteuffel tábornok a feladat nagyságára, s a rendelkezésre álló erőkre való tekintettel, úgy vélték, hogy a nagyvonalú megoldás helyett mindenképpen célszerűbb lenne, ha Aachen körzetében kísérlnének meg egy kisebb arányú támadást. Véleményük szerint az összegyűjtött csapatokkal az ottani arcvonalkiszögelésben lecsíphetnének 10—15 hadosztályt, amelyek elvesztése igen érzékenyen érintené a nyugatiakat. Azzal is érveltek, hogy Aachen térségében jobbák a felvonulási lehetőségek és kisebb a felfedezés valószínűsége, mert a szövetségesek védelmi feladatát tulajdoníthatnak a támadásra csoportosuló erőknek. Így lehetőségük nyílt volna a Westwall egyes elfoglalt részeinek visszahódítására is. A „kis” terv Liège elfoglalását is előíranyozta, ahol jelentős amerikai raktárak és anyagkészletek eshetek volna a fasiszták kezére. A két tábornok azzal is érvelt, hogy a „kis” változat sikere esetén még mindig mód lesz a támadás Antwerpen felé való továbbfejlesztésére.⁴⁶

Amikor Jodl 1944. november 26-án meglátogatta az Oberkommando West-et, a helyi parancsnokok előadták neki az aacheni tervet. Ekkor még egyetértéssel nyilatkozott javaslataik felől. Rövidesen azonban a következő táviratot küldte Rundstädthez. „A Führer úgy döntött, hogy a támadás minden részletében változtathatatlan.”⁴⁷ A fontolandó érvekkel a tábornokok később Hitlert is megkísérelték meggyőzni, de azt a választ kapták, hogy a „nagy megoldás” sikere esetén az Aachen térségében levő erőket úgyis elvágják, tehát ezt a feladatot is teljesíteni tudják. A terv merész — — üzente Jodl —, de „mindent kockáztatni kell”,⁴⁸ hogy tárgyalásra hajlamossá tegyék ellenfeleiket.⁴⁹

Mint látni fogjuk, ez a határozat a dilettantizmus sikere volt a józan megfontolás fölött és alapjában tette kérdésessé a megvalósítást.

Az 1944. XII. 16-án a „nagy” változat szerint meginduló támadásban tehát a következő feladatokat tűzték ki az egyes hadseregek elé:⁵⁰

⁵⁰ A következő részhez nem tudok pontosabb jelzeteket adni, mert következtéseimet nagyrészt az egyes források térképmellékleteinek elemzése alapján nyertem.

⁴⁶ L. 15. sz. jegyz. 275. old.

⁴⁷ L. Uo.

⁴⁸ L. 2. sz. jegyz. 500. old.

⁴⁹ Chester Wilmut: Der Kampf um Europa. 1954. Alfred Metzner Verlag. Frankfurt a. M. — Berlin, 616. old.

1. A Sepp Dietrich⁵¹ parancsnoksága alá tartozó négy páncélos és egy gyaloghadosztályból, valamint ejtőernyős egységekből álló 6. SS páncélos hadseregnek Monschau és St. Vith között körülbelül 30 km-es frontszakaszon át kellett törni az amerikaiak védőállásait. A terv ezután Werbomont irányába jelölte meg az előrehaladást. Mintegy 70 km-nyire az arcvonal mögött Huy térségében a hadsereg ketté vált volna és a Maason hídfőt létesítve, az egyik csoport Antwerpen, a másik az Albertscatorna középső szakasza felé támadt volna.

A 6. SS páncélos hadseregnek ezzel karöltve kisebb támadásokat kellett indítania a front vonalából kiindulva a főerőktől északra Aachen, illetőleg Malmedy és Spa irányába. A 13. gyaloghadosztállyal és az 1. páncélos hadtesttel ezenkívül az Aachen—Liège-vonal előterében reteszállásokat kellett kiépítenie a megfélemlítő oldaltámadás biztosítására.

A tervek szerint ez az SS-hadsereg adta meg a támadás lendületét és lököerejét, s erre vártak a legnagyobb feladatok is.⁵² A Maas elérése után ehhez a hadművelethez csatlakozott volna még a 15. hadsereg Roermond körzetéből Maastricht felé indított támadása is, amelyik az Aachen körüli amerikai erőket lett volna hivatva levágni. Úgy vélték, hogy ez a feladat nem lesz nehéz, mert arra számítottak, hogy az angol erők innen időközben már az amerikaiak segítségére sietnek.

2. Az 5. páncélos hadsereg v. Manteuffel⁵³ tábornagy parancsnoksága alatt állott és négy páncélos, valamint három gyaloghadosztálynyi erőt foglalt magába. Ennek a hadseregnek mintegy 40—50 km-es arcvonalszakaszon két irányba kellett támadnia. Az első ék az Owren—Marche—Namur—Brüsszel vonalon, a másik Bastogne—Rochefort—Dinant—Nivelles irányba tört volna előre. Ez a hadsereg fedezte a 6. SS páncélos hadsereg déli szárnyát is.⁵⁴

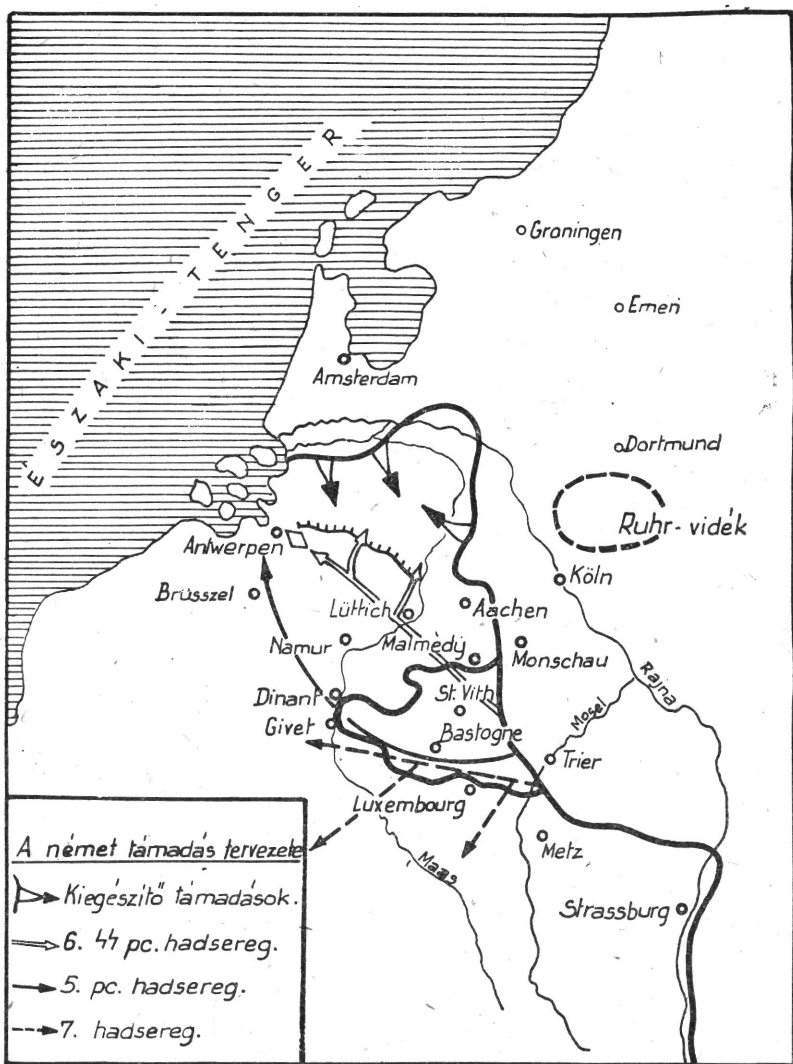
3. A hat gyalog- és egy páncélos hadosztályból álló 7. hadsereg főleg biztosítási jellegű feladatok vártak. A hadsereg Echternach térségéből indult ki és az Ourthe, majd a Sauer fo-

⁵¹ „Sepp Dietrich SS főcsoportvezető, az SS fegyvernem tábornoka, Hitler SS testőrségének parancsnoka. Az egyik legátlástanabb tömeggyilkos. 1928 óta áll a fasiszták szolgálatában. Hitler hóhérlénye volt a Róhm-ügyben. A világháborúban 3 nap alatt 4000 ártatlan foglyot mészároltatott le. Ahol megfordult — Franciaországban, Magyarországon és a Szovjetunióban — mindenütt hullákkal borított mezővé változtatta az országot.” A Nemzetközi Szemle 1961. 8. sz. 20. oldalán olvashatjuk ezt nevezetről. Ugyhiszem, ehhez aligha kell kommentárt fűzni.

⁵² L. 49. sz. jegyz. 622. old.

⁵³ Manteuffel Hasso. Szül. 1887. I. 14-én. A második világháború alatt különböző páncélos egységek parancsnoka volt. 1944. januárjában átveszi a Grossdeutschland hadosztály parancsnokságát. Az ardenai támadás után a szovjet—német fronton a 3. páncélos hadsereg parancsnoka, 1953 után a Bundestag tagja volt.

⁵⁴ L. 36. sz. jegyz.

Az ardeni német támadás hadműveleti terve

lyón történt átkelés után mintegy 100 km hosszúságban arccal dél felé fordulva, biztosítania kellett a támadó ékek szárnyát. Feladatuk közé tartozott még a délről észak felé vezető utak lezárása is. A hadsereg parancsnoka Brandenberger tábornok volt.⁵⁵

Az említett fő hadműveletek mellett a németek még azt is tervezték, hogy az offenzíva megindulása utáni 10. napon Észak-Hollandiából Breda irányába támadást indítanak majd az 1. kanadai hadsereg lekötésére. A 15. napon pedig a colmari hídfőből kiindulva Észak-Elzász megszerzését akarták elérni.⁵⁶ A németek emellett egyes ejtőernyős és szabotázs csoportok vállalkozásait is beillesztették hadműveleti terveikbe.

Meg kell állapítanunk, hogy az elérendő célt tekintve az OKW helyesen választott, amikor az ardenni hegységet jelölte meg az áttörés és a hadműveletek színteréül. Egész sor érvert szedhetünk össze, amelyek egy innen kiinduló támadás mellett szóltak.⁵⁷

1. A nyugati arcvonalon itt voltak a szövetségesek erői a legkisebbek.

2. Ezen frontszakaszból az amerikaiak egyáltalán nem vártak támadást, s különösen nem számoltak a páncélosok megjelenésével. Így a meglepetést, mint stratégiai tényezőt, egy innen kiinduló offenzívával lehetett legjobban biztosítani.⁵⁸

3. Az angol stratégia a tengerparton való minél gyorsabb előretörésre irányult. Az Antwerpen felé tartó német támadás derékon törte volna ezeket az elképzeléseket.

4. Az Ardennekből való offenzíva kitűnő adottságokat nyújt

⁵⁵ Brandenberger páncélos tábornok. A háború előtt a 74. tüzérezred parancsnoka ezredesi rangban. Az ardenni támadás alatt a 7. hadsereg tartozott alá. 1945 márciusában a 19. hadsereg parancsnoka. A háború alatti tevékenységére közelebbi adatokat nem tudtam találni.

⁵⁶ A németek terveiről bő leírást ad Chester Wilmot idézett munkája, melynek egyes részleteit én is felhasználtam. L. ott 616. old.

⁵⁷ A következő felsorolás nem jelent fontossági sortrendet.

⁵⁸ Az Ardennek természeti viszonyaira lásd Uj Magyar Lexikon, Bp., 1959. I. köt. 149. old.

„A páncélos hadosztály harcértékét az erőd és hegység csökkenti, mert korlátozza a harckocsik mozgását és megakadályozza felfejlődésüket. Ezért a harcot hegységben és erdőségben ne keresse a páncélos hadosztály.” L. A folyó háború tapasztalatainak ismertetése. 5. sz. Páncélos csapat Bp. Áttila nyomda R. T. — A kiadvány itt olyan általános törvényszerűséget fogalmaz meg a páncélosok alkalmazásával kapcsolatban, amely a németek előtt is bizonyára ismeretes volt.

Dr. Horváth Miklós a Hadtörténelmi Közlemények 1961/1. sz. 88. oldalán megállapítja, hogy a franciák már 1940-ben sem vártak támadást az Ardennekből. „A szövetségesek ebben a térségben a támadás főirányával nem számoltak. Churchill könyvében idézi azt a francia katonai véleményt, amelyet 1940 elején a szenátus hadügyi bizottsága előtt Pétain marsall így foglalt össze: „Az Ardenneknél nagy, modern csapattömegekkel nem lehet átjönni. Ez a szektor nem veszélyes!” — írja dr. Horváth Miklós.

tott Antwerpen elfoglalására. A kikötő elvesztése különösen az angolokat hozta volna katasztrofális utánpótlási helyzetbe.⁵⁹

5. Siker esetén a németeknek reményük nyílt volna arra, hogy a nyugatiak különböző okokból jelentős területeket adtak volna fel harc nélkül. Ez eltávolította volna a háborút a német határoktól.

6. A Maason átkelve jó úthálózat vezetett a támadás célja, Antwerpen felé.

7. Az angol—amerikai csapatok sávhatárán támadva lehetőség nyílt a nyugatiak vezetésének megnehezítésére, a szöveteges csapatok kettévágására.

8. 1940-ben, Franciaország lerohanása alkalmával a németek már folytattak itt hadműveleteket, s Rundstädt tábornok alapos tapasztalatokkal rendelkezett a helyi viszonyokkal kapcsolatosan.⁶⁰

9. Az innen indított támadás lehetőséget nyújtott a nyugatiak legjelentősebb utánpótlási vonalának elvágására. A főcsapás irányában nagy amerikai raktárak feküdtek. A nációk ezek kézre kerítésével főleg benzingondjajakon reméltek segíteni.

10. Ez az offenzíva levágta volna az Aachen körüli nagy inváziós erőket is.

11. Az erdős Eifel-hegység igen alkalmas volt jelentősebb csapatmennyiségek észrevétlen felvonultatására, elrejtésére, összegyűjtésére és megfelelő terepül szolgált a támadás kiindítására is. Ez a vidék jó út- és vasúthálózattal is rendelkezett.

12. A tengerpart elérése három inváziós hadsereg bekerítését és egy hadsereg szétverését jelentette volna.

Volt azonban néhány olyan negatív tényező is, amelyek el kellett volna, hogy gondolkoztassák a német hadvezetőséget.

a) A támadás fő erejét a páncélosok alkották, s ezek az erdős-hegyes terepen nem érvényesíthették fő erősségüket, manőverezési képességüket. A mozgásukat nehezítette a nappali rövid világos időszak is.⁶¹

⁵⁹ „Montgomery tábornagy angol—kanadai csapataira második Dunquerque várt” — írja Görlietz, L. 31. sz. jegyz. III/433. old.

⁶⁰ L. Dr. Horváth Miklós. Az 1940. évi nyugat-európai hadjárat hadtörténete és hadművészete néhány kérdésének kritikája. Hadtörténelmi Közlemények. 1961—I. sz. 88. old.

⁶¹ Dr. Horváth Miklós így ír az Ardenneken 1940-ben végrehajtott német páncélos áttörésről. „A Maas folyóra Sedan irányába áttörő páncélos csoport a terep szempontjából olyan helyen nyomult előre, amely eklatáns példája volt, hogy ilyen terepen általában nem szoktak bevetni harckocsis magasabb egységeket, főleg ilyen méretekben nem. A páncélos csoport az Ardenneken keresztül nyomult előre, ahol a terepet a nagy erdőségek, lápos területek, szűk és kevés utak, folyókkal átszeldelt mély völgyek jellemezték” — írja a szerző. Ezek a megállapítások a 4 évvel későbbi helyzetre is teljes egészében érvényesek voltak. 1940 májusában nehézség nélkül jóval több páncélos és motorizált egység vonult át az Ardennek szűk hegyi utain, mint 1944 decemberében. Igaz, akkor az utak is jobb állapotban voltak.

b) Az Ardenneknben rossz és gyér úthálózat volt, ami nehezítette a csapatok mozgását. Az offenzíva pedig a legnagyobb gyorsaságot követelte meg a németektől, mert könnyen fennállt az észak—dél irányú oldaltámadás lehetősége.

c) Ezen a területen az utak decemberben csaknem járhatatlanok. A hó és jég a szűk hegyi utakon rendkívül nehezítette a közlekedést.

d) A ritka településhálózat gátolta az arcvonal mögötti egységek működését.

e) A terep lehetőséget adott arra, hogy a nyugatiak elzárják valamennyi utat, s így csekélyebb erőkkel jelentős német kötelékeket kössenek le.

f) Előreláthatólag városharcokra volt kilátás a fontosabb útcsomópontokban. A támadó német erők azonban elsősorban nem erre voltak alkalmasak.⁶²

A német támadás — amely megkísérelte végrehajtani a „legvalószínűtlenebb dolgot a legvalószínűtlenebb helyen”⁶³ — terve az első pillanatban valóban merésznek és nagyvonalúnak tűnik. Hibája csupán az, hogy nem számolt elég alaposan lehetőségeikkel és adottságaikkal.

Még Mallentin náci vezérőrnagy is kénytelen megállapítani, hogy az ardenni vállalkozás súlyos stratégiai hiba volt a németek részéről, mert nem rendelkeztek elegendő csapatokkal, a kitűzött célok megvalósításához.⁶⁴ A tervezett akció egyetlen hatalmas ütessel szét akarta zúzni a nyugatiak arcvonalának mintegy kétharmadát, pedig valójában még az az erő is hiányzott náluk, amellyel megnyugtatóan le tudták volna zárni a frontot a szövetségesek előtt.

Ilyen körülmények között az ardenni támadás terveit — mint annyi más hitlerista háborús tervet — kalandor tervnek kell tekintenünk, amely csak arra volt jó, hogy a katonák ezrei élete árán ideig-óráig segítsen megtámogatni az összeomló fasiszta rendszert.

A német vállalkozás kalandor jellegét bizonyítja az 1940 májusi és az 1944 decemberi hadműveletek közötti összehasonlítás is. A Franciaország elleni támadás során a fasiszták egy arcvonalon, jelentős légifölénnyel, érintetlen és feltöltött hátországgal léptek akcióba, míg most, a veszített csaták sora után, légi erő nélkül, kiélt, tönkretett hátországra támaszkodva indultak meg csapataik.

⁶² Az előzőkben felsorolt következtetések nagyrészt tőlem származnak.

⁶³ L. 36. sz. jegyz.

⁶⁴ L. 21. sz. jegyz. 299. old.

A német vezérkar az Ardenneokban valójában hazárdjátékba kezdett. Igen nagy tétet tett fel egyetlen lapra, úgy vélvén, hogy siker esetén tartósan megszabadulhat a nyugati front gondjaitól. Összekaparta mindazt a maradék erőt, amit pillanatnyilag a keleti front elől elvonhatott, s egy utolsó erőfeszítéssel megkísérelte tárgyalásra éretté puhítani az angol—amerikaiakat.⁶⁵

A támadás anyagi és élőerő-szükségletének biztosítása

A német hadvezetőség a meglepetésszerű támadás sikere érdekében gondosan ügyelt arra, hogy a tervezett hadművelet anyagi előkészítésének időszaka alatt a legkisebb jel se árulja el szándékait. A szükséges munkálatokat a támadás pillanatáig az egész háború legszigorúbb titkossági rendszabályai kísérték. Külön utasítást dolgoztak ki, amelyik megszabta a tervbe beavatottak biztonsági intézkedéseit. A Hitler főhadiszállásán készülő tervből pl. senki sem tudhatott meg többet, mint amennyi valóban reá is tartozott. Ez is csupán abban az időpontban kerülhetett tudomására, amikor a szükséges intézkedések megtételének elérkezett az ideje.⁶⁶

A beavatott személyeknek külön nyilatkozatot kellett aláírniuk, amelyben tudomásul vették, hogy a legkisebb hanyagság esetén életükkel fizetnek.⁶⁷ Az előkészítő munkában részt vevőknek tilos volt bármilyen kérdést föltenniük a nem ismert részletekkel kapcsolatosan. A beavatottak repülőgépen nem mehetek át pl. a Rajnától nyugatra. A szükséges rendelkezéseket meghatározott napon foglalhatták írásba, s csakis megbízható futárok útján — a repülőgépek használatának kizárásával — továbbíthatták. A támadással összefüggően tilos volt bármely üzenetet rádión, vagy telefonon továbbítani —, sorolhatnánk még tovább a kiadott biztonsági intézkedéseket.

A németeknek csakis így sikerült elérniük, hogy a csapatok felszerelése, mozgatása és kiképzése során semmilyen megbízható adat nem jutott a nyugatiak titkosszolgálatának tudomására. Pedig a fasiszták jelentős ember- és anyagkészletekkel dolgoztak a támadás előkészítő időszakában.

A német tervek szerint a sikeres hadműveletekhez mintegy 32 hadosztályt kellett előteremteniük. Jodl tábornok 1944. ok-

⁶⁵ A nyugati stratégiák — köztük Bradley és Montgomery — könyvekben nagyon is érthető okokból megkísérlik magasztalni, dicsérni Rundstädt terveinek nagyvonalúságát és ügyességét. Ezzel nyilván saját babéraitak szeretnék növelni.

⁶⁶ L. 49. sz. jegyz. 599. old.

⁶⁷ L. 15. sz. jegyz. 278. old.

tóber 8-án arról beszélt, hogy 12 páncélos, 2 ejtőernyős és 18 gyalogos hadosztályt fognak tudni felhasználni a tervezett támadáshoz.⁶⁸ Ezek egy részét az első vonalból akarták kivonni feltöltés céljából, míg másokat újonnan szerveztek, vagy régi alakulatok meglévő törzse köré csoportosítottak.

Az előkészületek a legnagyobb titokban, olyan jól haladtak, hogy december első hetében már mintegy 28 hadosztály gyűlt össze az Eifel erdeiben. A hónap közepére pedig már 36 hadosztály várta a bevetési parancsot,⁶⁹ s még újabb erők érkezésével is számoltak.⁷⁰

A jelzett koncentrációt a németek csak úgy tudták elérni, hogy 1944 utolsó hónapjaiban szinte semmilyen élőerő utánpótlást nem adtak a nyugati arcvonal szükségleteinek fedezésére. Az Oberkommando Westnek december hó 1-én Jodl tábornokhoz intézett felterjesztéséből kiderült, hogy a csapatoknál 90 000 katonával, 3500 tiszttel és 25 000 tiszthelyettessel volt kevesebb a szükségesnél, s a meglévő erők harcértéke is alaposan lecsökkent. „Rundstädt egész októberben tartotta a nyugati arcvonalat anélkül, hogy egy talpalatnyi fontos területet feladott volna, vagy azokhoz a tartalékokhoz nyúlt volna, amelyeket Hitler az ardenni támadásra összegyűjtött” — írja Chester Wilmot.⁷¹

Erdemes megemlítenünk, hogy a személyi hiányok miatt a támadó hadseregek hadműveleti felépítése is gyenge volt. A rendelkezésre álló, a támadásban felhasználni szándékolt erőn kívül a németek nyugaton nem rendelkeztek hadászati tartalékkal, s a harcok során az amerikai védelmen ütött résen keresztül nem tudtak megfelelő csapatokat bevetni a siker kifejlésére.

Az arányok kedvéért feltétlenül rá kell mutatnunk arra a tényre is, hogy a nyugatiak az ardenni támadás ideje alatt — az arcvonal egészét tekintve — gyalogság terén mintegy háromszoros, repülőkből pedig sokszoros fölényben voltak a támadó németekkel szemben. A szövetségeseknek ez időben mintegy 80 hadosztályuk volt az arcvonalban, s ebből 24 a páncélos erőkhöz tartozott.

A felállított alakulatok közül a németek a legtöbb reményt a 6. SS páncélos hadsereghez fűzték. Ennek parancsnoka Sepp Dietrich SS tábornok, II. Vilmos egykori lovasaltisztje volt, aki

⁶⁸ L. 49. sz. jegyz. 598. old.

⁶⁹ Omar Bradley: *A Soldier's Story of the Allied Campaigns from Tunis to the Elbe*. Eyre, Spottiswoode London. 21. fej.

⁷⁰ Az egyetemes és a magyar hadművészet története. Zrínyi Kiadó. 1961. III/2. kötet. A 125. oldal szerint a támadásra 25 német hadosztály vonult fel, amelyekkel szemben mintegy 40 angol-amerikai hadosztály állt.

⁷¹ L. 49. sz. jegyzet 599. old.

mint hétpróbás náci, Hitler kedvenc emberei közé tartozott.⁷² A német hadvezetőség mindent megtett, hogy ezt a hadsereget, amelynek a támadás fő súlyát kellett viselnie, a rendelkezésre álló források szerint a legkorszerűbben szereljék fel.⁷³

Az egységek személyi állományát 17—20 éves, náci eszmékkel agyontáplált fiatalokból töltötték fel, akik mindnyájan úgy vélték, hogy ők hivatottak a Harmadik Birodalom megmenntésére. A hadsereget teljesen gépesítették, s ellátták a legjobb felszereléssel.⁷⁴ „Az a körülmény, hogy 1944 karácsonyán nem sikerült befejeznünk a háborút — s ez a legfőbb szövetséges főparancsnok hibájából történt — lehetőséget adott Hitlernek, hogy összeszedje Németország tartalék emberanyagát, s létrehozza a 6. SS páncélos hadsereget” — írja Ralp Ingersoll.⁷⁵

Az új alakulatnak csupán az a gyengéje volt, hogy katonái az októbertől decemberig tartó rövid kiképzési idő alatt, főleg üzemanyaghiány következtében, nem tudták elsajátítani a várható harcokhoz szükséges ismereteket. A másik két hadsereg kiképzése és felszerelése is több-kevesebb kívánnivalót hagyott maga után.

Mialatt a Westwall erőrendszereiben a németeknek viszonylag gyenge minőségű emberanyaggal, „gyomorhajos és nagyothalló” zászlóaljakkal huzamosabb időn keresztül sikerült feltartóztatni az inváziós csapatokat, a frontvonalak mögött a végső erőfeszítésekkel biztosítani tudták a szükséges hadosztályok előteremtését. Nem volt meg azonban az az erőmennyiség, amelyik szükséges lett volna a kezdeti sikerek továbbviteléhez, a győzelem kiaknázásához. A német hadvezetés talán csodában reménykedve, már eleve kalandor vállalkozásba bocsátkozott.

A nyugati front személyi gazdálkodásához hasonló volt a helyzet anyagi és felszerelési téren is. Rundstädt már említett jelentésében arról írt, hogy 50 000 fegyverrel, 10 000 pisztollyal, 2600 géppuskával, 450 páncéltörő ágyúval, s 1120 gránátvetővel volt kevesebb a csapatoknál, mint kellett volna. Ezen iratban olvashatjuk még a következőket is. „A bevethető páncélosok, harckocsik, rohamlövegek száma oly csekély, hogy az ellenség-

⁷² L. 51. sz. jegyzet.

⁷³ A 6. SS páncélos hadsereget a támadás után a Balaton körzetébe szállították. L. Fejezetek hazánk felszabadításának történetéből. Zrínyi Kiadó, Bp. 1960. 110—113. old.

⁷⁴ „Ezek azok az új német hadosztályok, melyeket Goebbels dr. totális mozgósítási programja során teremtettek elő és képezték ki a legmodernebb háborúra, s ezek azok a fegyverek, amelyek a legnagyobb ellenséges bombaterrore közepette föld alatti gyárakban készültek, hogy egyszerre az ellenség rémületére tömegesen jelenlenek meg a csatatereken” — írja az Összetartás című nyilas lap 1944. december 21-i száma.

⁷⁵ L. 7. sz. jegyz. 271. old.

gel szemben határozott védekezés — aki támadásait főleg páncélos támogatással hajtja végre — nem biztosítható... Különösen súlyos a hiány rohamlóvegekben, páncéltörő ágyúkban és páncélosokban.”⁷⁶

Azt sem érdektelen megjegyeznünk, hogy amíg a németek nyugati arcvonala nem kapta meg a szükséges felszerelést és anyagot, addig a szovjet front igényeit a legmesszebbmenően igyekeztek kielégíteni. Ez ellen még Rundstätt sem tiltakozott, hiszen a keleti arcvonal primátusát, elsőbbségét nem egy helyen ő is elismerte.

A támadás előkészítése során a páncélos hadseregeket azokkal a harceszközökkel szerelték fel, amelyeket az ősz folyamán megvontak az első arcvonalban levő csapatoktól. A beérkezett harckocsianyag „Tigris”, „Párduc” és „Királytigris” típusokból állott, amelyeknek minősége még a nyugati szerzők szerint is felülmúlta páncélosaikat.⁷⁷

A különböző források eltérő véleménnyel vannak a támadásra összegyűjtött harckocsik számáról, s azokat 800—1400-ra becsülik.⁷⁸ Bár pontos adatot nem sikerült megállapítanunk, a németek későbbi veszteségeiről alkotott becslések alapján — a különböző források mintegy 600 db páncélos elvesztéséről szólnak — 800-nál jóval több harckocsival kell számolnunk, hiszen a fasiszták még a jelzett mennyiség elpusztulása után is jelentős erőket tudtak kivonni, s a keleti arcvonalra vetni. Még ha a különböző adatok alsó értékét vesszük is számításba, úgy is meg kell állapítanunk, hogy a németeknek igen jelentős páncélos kötelékeket sikerül koncentrálniuk. Hadosztályaik 1944-ben átlagosan már csak 60—100 db harckocsival rendelkeztek.

Nem volt azonban ilyen kedvező a helyzetük a repülőgépek terén. Ez a tényező a támadás idejének megállapítására is döntő fontossággal bírt. A Luftwaffe ekkorra már végleg elvesztette a légifölényt, s egyenes úton volt a teljes kiesés felé. A németek szinte teljesen leállították a bombázógépek, s a repülőbombák előállítását s erejüket a vadászrepülők gyártására koncentrálták.⁷⁹

⁷⁶ L. 35. sz. jegyz. 367. old.

⁷⁷ „Még nagyobb jelentősége van a támadás tényénél annak, hogy azt az új fegyverekkel felszerelt, új német hadosztályok hajtották végre.” Összetartás című lap. 1944. december 21-i száma.

⁷⁸ a) Walter Lüdde Neurath: *Regierung Dönitz. „Musterschmiedt”* Wissenschaftlicher Verlag, Göttingen, 1951. című könyvében 1400 páncélosról beszél.

b) Paul Curti: *Umfassung und Durchbruch*. Verlag Huber & Co. Aktiengesellschaft, Frauenfeld. — 600 német páncélos elvesztéséről szól.

c) Assman (L. 2. sz. jegyz.): 503. old. 850—900 páncélosról tesz említést.

Erdemes megemlíteni, hogy az 1940-es támadás során kb. 2500 harckocsit alkalmaztak a németek ezen arcvonalszakaszon.

⁷⁹ L. 32. sz. jegyz.

Az évi repülőgép termelésük ekkor kb. 10 000 db volt, míg az összes arcvonalakon 1944 második felében havonta mintegy 2995 repülőjük pusztult el. A németek maguk is felismerték, hogy a légifölényt végérvényesen elvesztették, s azt nem is nyerhetik vissza. Repülőkötelékeiket, főleg a nagylétszámú földi kiszolgálószemélyzetet, ezért fokozatosan leépítették, s beosztották a harcoló csapatok közé. Az ilyen egységekből a nyugati arcvonal is kapott.

A tervezett hadműveletek részére Göring mintegy 3000 repülő bevetésére tett ígéretet, de Hitler ennek felét rögtön lehúzta, mondván, hogy jó, ha annyi gép felhasználható állapotban lesz. Azonban végül is még ezt a számot sem tudták elérni.⁸⁰

Az OKW úgy remélte pótolni a hiányzó bombázó kötelékeket, hogy a támadási sávban V—1 és V—2 lövedékekkel akarták elpusztítani a jelentősebb célokat. Szárnyasbombákkal akarták lőni pl. az antwerpeni kikötőt is. A repülőkötelékek bombázási feladatait voltak hivatva pótolni azok a diverzáns és szabotázs csoportok is, amelyeket a németek az arcvonal mögött kívántak felhasználni a nyugatiak raktárai, parancsnoki pontjai, hídjai stb, elpusztításánál.

Az Ardennekből támadó németek terveinek egyik sarokpontja a meglepetés tényezőjének minél alaposabb kihasználása volt. Nagy súlyt helyeztek tehát a csapatok gyors mozgására és páncélos erőik lendületes előtörésére. Ennek megfelelően elképzeléseiket harckocsizó és motoros alakulatok alkalmazásával akarták megvalósítani.

Gondoskodniuk kellett tehát a szükséges hajtó- és kenőanyagok előteremtéséről is.

A fasiszta Németország ekkor azonban már katasztrofális üzemanyaghelyzetben volt. A természetes olajforrások elvesztése után minden erővel fokozták a szintetikus benzin termelését, de a nyugatiaknak a finomítók ellen intézett fokozódó támadásai több alkalommal igen nehéz helyzetbe hozták a náci hadvezetőséget.

Az OKW teljhatalommal felruházva Keitel marsallra bízta a támadáshoz szükséges üzemanyag biztosítását, aki a vezetőknek ígéretet is tett a szükséges készletek megszerzésére. A támadás „nagy” változatának megvalósításához mintegy 30 000 m³ üzemanyagra volt szükség,⁸¹ amiből október 20-ig 10 000 m³-t már elő is akartak teremteni.⁸² A hónap végén 2500 m³ olajat és

⁸⁰ L. 15. sz. jegyz. 272. old.

⁸¹ L. 25. sz. jegyz. Weltkrieg. 64. old.

⁸² L. 36. sz. jegyz.

15 000 m³ benzint valóban ki is utaltak a hadsereg részére. A későbbiek során a felsőbb fórumok még 17 000 m³ üzemanyag biztosítására tettek ígéretet. Ezt a mennyiséget csak úgy tudták biztosítani, hogy a nyugati arcvonalon bevezették a legszigorúbb takarékossgot, s csupán napi 650 m³ üzemanyag felhasználást engedélyeztek.

A kiutalt üzemanyagok előszállítása azonban nagyon vonatottan haladt előre, s a támadás megindulásakor csupán 8083 m³ kenő- és hajtóanyag volt a csapatoknál, míg újabb 8000 m³ úton volt az első vonalak felé. A legégetőbb szükségletek biztosítására 3000 m³ benzint tartalékban hagytak.

Amikor az alakulatok harcba léptek, nagy részük csupán 100 km-re elegendő hajtóanyaggal volt ellátva. A csúszós-jeges terep azonban jobban igénybe vette a motorokat, úgy, hogy azok az üzemanyagkiszabot kétszeresét is elfogyasztották. Ezt látván, felemelték a szükséges mennyiséget, de a készleteket csak rendkívül nagy nehézségek árán, s csupán töredékesen tudták előszállítani.⁸³

Az OKW tervei azzal is számoltak, hogy a meglepetésszerűen lerohant nyugati csapatok jelentős üzemanyagkészleteket is hátra fognak hagyni, s ezekből biztosítani tudják majd a további előrehaladást. A németek azonban nem tudták az amerikaiak raktárainak helyeit, s így történetelt meg, hogy pl. Spanál a szó szoros értelmében véve elsétáltak 3 millió gallon⁸⁴ benzinnel, amelyet a nyugatiak már nem tudtak felgyújtani.⁸⁵ Jelentős készletek szinte sehol sem jutottak a németek kezébe.

Az üzemanyaghiánynak a támadás megindulása után hamarosan komoly következményei voltak. Egyes csapatrészek leálltak, vagy csupán csökkentett állományukat tudták harcra vetni. Máshol az eredetileg támadásra szánt harckocsikat beásták a földbe és védelemre rendezkedtek be. Az Antwerpenig szükséges további 15 000 m³ hajtóanyag előteremtése is sikertelen maradt. Így tehát az üzemanyaghiány és a szállítás nehézségei — más tényezőkkel együtt — jelentős mértékben hozzájárultak az ardenni támadás kudarcához.

A német hadvezetőség nagy erőfeszítéseket tett, hogy a támadásra készülő hadseregek anyagi szükségleteit minél tökéletesebben biztosítsa. December 16-át megelőzően a legnagyobb titokban naponta mintegy 100 vonat érkezett be az arcvonal mögöttes területeire lőszerezéssel, élelemmel és más fogyó anyagok-

⁸³ L. 42. sz. jegyz.

⁸⁴ 1 gallon 4,57 liter.

⁸⁵ L. 2. sz. jegyz. 503. old.

kal megrakva. Innen a továbbszállítás gépkocsival történt, de ez a már ismerttetett okok következtében igen sok nehézséggel járt. Nem túloz tehát az a német forrás, amelyik azt írja, hogy „az ardenni támadás előkészítése során utolsó erőfeszítéssel szervezésileg megegyeszer hatalmas teljesítmény lett nyújtva.”⁸⁶

A német csapatok arra is számítottak — nemcsak az üzemanyag esetében —, hogy a nyugatiak jelentős mennyiségű felszerelést, hadianyagot és más fontos cikket fognak hátrahagyni, amelyeket nyomban fel is akartak használni az előtörés biztosításához. Jellemző pl., hogy a zsákmányanyag kezelésére már a támadás előtt külön egységeket képeztek ki, sőt még arra is volt gondjuk, hogy a szakácsokat is megtanítsák a helyszínen található angol—amerikai eredetű élelmiszerkészletek felhasználási módjaira.⁸⁷

Összegezéssel megállapíthatjuk, hogy a német hadvezetőség nem tudta biztosítani a „nagy” megoldásban kitűzött céloknak megfelelően a támadás anyagi előkészítését. Bár szervezésileg mindent megkíséreltek a szükséges készletek előteremtésére, erőforrásaik alatta maradtak a kitűzött céloknak. A tábornokok bűnös felelőtlenségét bizonyítja, hogy a katonák tízezreit mégis behajszolták a kalandor ardenni vállalkozásba, noha a józan számítás szerint csak részleges sikerre lehetett kilátásuk. Az OKW olyan tényezőkkel kalkulált, amelyek nem voltak biztosak és meghatározottak, s ez már a megindulás előtt kérdésessé tette a támadás sikerét.

A nyugatiak helyzetmegítélése

A német támadás tervéről szólva röviden már utaltam azokra a biztonsági intézkedésekre, amelyeket az OKW a teljes siker érdekében foganatosított. Arról is beszéltem, hogy a terv egyik sarokpontja a meglepetés tényezőjének minél alaposabb kihasználása volt, s e célból a legfelsőbb vezetéstől az utolsó katonáig lemenően szigorú rendelkezéseket léptettek életbe.

Íme, néhány intézkedésük, amelyekkel a frontvonal közelében akarták biztosítani a teljes titkosságot:

- Megtiltották a felderítést a beavatkozási sávban.
- A csapatok felvonulásánál főleg a másodrendű utakat használták.

⁸⁶ L. 25. sz. jegyz. Weltkrieg. 64. old.

⁸⁷ Az egyetemes és a magyar hadművészet története. Bp., Zrínyi Kiadó. III/2. köt. 1961. 125. old.

— Egyetlen telefonvonalat sem telepítettek, míg az egységek el nem foglalták helyeiket.

— Rádiózási tilalmat rendeltek el a támadás előtt.

— Nappal csak a vezetés járművei közlekedhettek, repülők észlelésére minden mozgást be kellett szüntetni.

— A csapatok csak éjjel mozoghattak. Ha rájuk virradt, a legközelebbi alkalmas helyen rejtve és fedve várniuk kellett.

— A forgalom irányítását táblák használata nélkül, forgalomirányítók látták el.

— A gépkocsik az arcvonalat csak 10 km-re közelíthették meg. Az anyagot innen állati és kézierővel mozgatták tovább.

— A fronthoz közeli utakat a zaj csökkentése érdekében szalmával és ronggyal szórták be. Itt tilos volt a beszéd és a fény használata is.

— Külön zajfigyelő állomásokat állítottak fel az önön csapatmozgások ellenőrzésére.

— Ha esetleg mégis motoros járművek mentek az arcvonal közelébe, úgy alacsonyan szálló repülőgépek zajával nyomták el hangjukat.

— Eltűntették a járművek nyomvonalait.

— A csapatok csak a legvégső órában foglalhatták el kiindulási állásaikat.

— Minden nem német nemzetiségű katonát eltávolítottak a tervezett támadás térségéből.

— Tovább kellett folytatni a megszokott parancsnoki és rádiótevékenységet.

— Más arcvonalszakaszon színlelt főhadiszállást építettek ki stb.⁸⁸

Még tovább is sorolhatnánk a szigorúbbnál-szigorúbb biztonsági intézkedéseket. A támadást tehát — mint az eddigiek során látható is — igazi germán alapossággal és precizitással készítették elő.

A nyugatiak hírszerző szervei szinte semmit sem tudtak a németek előkészületeiről, s a felsőbb vezetés körében csaknem osztatlan volt az az álláspont, hogy az adott helyzetben a fasiszták nem képesek támadó hadműveletekre. Vitán felül állott az a vélemény, hogy Rundstädt tartalékai kimerültek, az arcvonalban levő katonák felszerelése szegényes — ebben igazuk is volt — és a csapatok kiképzési foka is sok kívánnivalót hagy maga után.

⁸⁸ A különböző adatokat oly sok helyről szedtem össze, hogy a szöveget nem akartam tönkretenni a számok sokaságával. Az előző résznél ezen okból nem használtam jelzeteket.

Ez a hányaveti, a németek erejét alábecsülő hang a felsővezetéstől kiindulva szinte az utolsó katonáig eluralkodott. „A katonák sétáltak a szép kis városkák utcáin, megtöltötték a vendéglőket és a kocsmákat, a tisztek kizárólag csak a téli szabadságra gondoltak, senki sem gondolt csak a legelemibb rend és fegyelem fenntartására sem a csapatokban” — írja az 1944. év őszének hangulatáról Melenas brigádtábornok.⁸⁹

Jól jellemzik az elbizakodott nyugati vezetést a legfelsőbb parancsnokok nyilatkozatai is. Eisenhower a „Kereszteshadjárat Európában” c. könyvében arról ír, hogy az offenzíva előtt még hasznosnak is ítélte meg egy német támadás lehetőségét, mondván, hogy így alkalom adódik a fasiszták tönkrevetésére. „Ha ők — ti. a németek — most ismét kijönnek — ti. a Westwallból — és nyílt ütközetbe bocsátkoznak, az csak a mi előnyünkre szolgál” — írta a legfelsőbb szövetséges főparancsnok az ardenni csatát megelőzőleg.⁹⁰

Hasonlóképpen beszélt Montgomery tábornagy is. „A német hadsereg nem képes támadást indítani, és a szövetségeseknek az az egyetlen problémájuk, hogy kicsalják a németeket a kiserődökből és harcba kényszeríthessék őket.”⁹¹

Az angol—amerikaiak egyáltalán nem számoltak egy német támadás lehetőségével. Úgy vélekedtek, hogy a hitleristák nem fogják kockára tenni stratégiai tartalékaikat, s a közeljövőben nem is szándékoznak nagyobb méretű harccselekményeket indítani. A hírszerző osztályok jelentéseit legalábbis ez az alaphang uralja. A következőkben bemutatunk néhány példát a „kitűnő” nyugati felderítés eredményeiből.

Montgomery hírszerző csoportja közvetlenül a támadás előtt a következőket jelentette: „Valószínűtlen, hogy Rundstädt stratégiai tartalékait kockára tenné, mielőtt a szövetségesek a Roeren átmennének.”⁹² Bradley felderítő osztályának vezetője írja: „Az összeomlás — ti. a német összeomlás — gyorsan közeledik.”⁹³

Mindezek ellenére volt néhány jel, amelyik nem kerülte el a nyugati katonai vezetés figyelmét. Tudtak pl. a 6. SS páncélos hadsereg létezéséről, s a kölni síkságon megfigyelték ki-

⁸⁹ Mieczyslaw Melenas brigádtábornok: A második front kulisszái mögött. Nasza Mysl. 1949. VI. 6. sz. 23—30. old.

⁹⁰ L. 2. sz. jegyz. 496. old.

⁹¹ L. 22. sz. jegyz. 286. old.

⁹² L. 49. sz. jegyz. 615. old.

⁹³ Uo. 629. old.

képzését is.⁹⁴ Később Aachentől keletre fedezték fel ismét ezt a köteléket, de december elején végleg eltűnt szemek elől.⁹⁵ Az ezután bekövetkező rossz időjárás alatt aztán végérvényesen nyoma is veszett. Tévedtek a nyugatiak akkor is, amikor úgy számoltak a 6. SS páncélos hadsereggel, mintha az az arcvonal egyetlen tartaléka lett volna. Montgomery még azt is kijelentette, hogy kívánatos lenne ezt a hadsereget sürgősen csatára kényszeríteni, hogy a náciakat mielőbb megfosszák tartalékaiktól.⁹⁶

Hírek érkeztek be arról is, hogy a német arcvonalból több hadosztályt kivontak, de ennek a ténynek sem tulajdonítottak különösebb jelentőséget. Úgy vélték, hogy ez esetben csupán a szokásos pihentetésről és felfrissítésről van szó. Megtudták azt is, hogy a német hadseregben gyűjtik a szövetségeseiktől zsákmányolt felszerelést és az angolul beszélni tudó katonákat. Ebből azonban csupán esetleges szabotázsakciókra következtettek, s nem ismerték fel, hogy ez a tény is része egy hatalmas arányú hadműveleti tervnek.

1944. december 10-én tudomásukra jutott, hogy Hollandiából öt hadosztály kivonására került sor, s hírt szereztek arról is, hogy a 15. hadsereg törzsét is útbaindították a Roer mellé-kére. Koblenz és a luxemburgi határ között három felfrissített páncélos hadosztály létezéséről jöttek hírek, s értesültek arról is, hogy az Eifel hegységbe is több „Volksgrenadier” hadosztály érkezett.⁹⁷

Közvetlenül a német támadás előtt, 1944. XII. 15-én az 1. amerikai hadsereg hírszerző osztálya így foglalta össze észre-vételeit. „Düren és Trier között a Westwall megerősítésére to-vábbi erősítések érkeztek . . . A következő napokban a hadsereg arcvonalával szemben legkevesebb 3—4 újonnan felállított had-osztály feltűnésével számolhatunk . . . Az is lehetséges, hogy egy korlátozott célú támadást indítanak azon céllal, hogy a kará-csonyi ünnepekre kéznél legyen egy »hangulat győzelem« a hát-ország szükségleteire. Sok hadifogoly arról beszél, hogy a tá-madás december 17- és 25-e közötti időben várható, mialatt mások arról a szándékról tudósítanak, hogy Aachen mint ka-rácsonyi ajándékot visszahódítják a Führernek”⁹⁸ — foglalta

⁹⁴ D. Kraminov szovjet haditudósító meséli el, hogy 1944. december elején beszélt a 30. hdt. hírszerző főnökével. Ez elmondta neki, hogy ismerik az ellen-ség terveit, s tudják, hogy Rundstätt megkapta a 6. SS pc. hadsereget. L. 89. sz. jegyz.

⁹⁵ Montgomery: Memoiren. Paul List Verlag. München. 339. old.

⁹⁶ Uo. 339. old.

⁹⁷ Az előzőket lásd 49. sz. jegyz. 615—616. old.

⁹⁸ A német városok közül 1944. Október 21-én Aachen került elsőnek a nyu-gatiak kezére.

össze tapasztalatait az a hadsereg, amelyet már másnap derékba tört a németek támadása.⁹⁹

Sikerült megtudniuk, hogy a Grossdeutschland hadosztály¹⁰⁰ elindult az ardenni szakaszba, december 13-án pedig a 116-os páncélos mozgását látták az Eifel irányában. Egy nappal később hidász alakulatok beérkezéséről szereztek értesüléseket. „Igen érdekes jelenség. A csapatok felvonulását taktikai felderítőrepülőök és hadifoglyok egyaránt megerősítették. Nagyszámú hidmérnöknek hidászlegénységgel való jelenléte inkább támadó, semmint defenzív akciókra mutat.” — írta az 1. amerikai hadsereg hírszerző részlege.¹⁰¹

A közölt adatok azt igazolják, hogy a nyugatiak hírszerzése nem állt hivatása magaslatán, s a felsőbb szervek felé nem jelentette kellő időben a készülő katasztrófát. Feltétlenül említést érdemel azonban Elliot Rooseweltnek, a volt amerikai elnök fiának azon állítása, hogy a felderítőszervek tudtak a készülő vállalkozásról. „Felderítésünk teljesen feladata magaslatán állott és az Ardennek mögötti ellenséges csapatösszevonásokra vonatkozó jelentéseket megfelelően összeegyeztették és továbbították hivatalos úton. A beérkezett adatokat azonban egy felderítő tiszt visszatartotta, vagy nem vett róluk tudomást.”¹⁰²

Roosewelt fia azt írja, hogy a felderítések egy részét az az osztag végezte, ahol ő is szolgálatot teljesített, s a fentieket úgy állapította meg, hogy megfelelően utánanézett a dolgoknak. Bár ez a vélemény párfáját ritkítja a kérdés irodalmában, nincs okunk kételkedni a szerző szavahihetőségében. Viszont ha ez a tény megfelel a valóságnak, úgy csak alátámasztják következtetéseimet az amerikai felső és alsó vezetés felelőtlenségéről.

Hasonló hangot pendít meg Williams brigádtábornok, a 21. hadseregcsoport hírszerző szolgálatának főnöke is. Tőle származik a következő kijelentés: „A szövetséges hírszerzés az egész időn keresztül figyelemmel kíséri a német előkészületek összes fázisát.”¹⁰³

A nyugatiak tehát észrevettek bizonyos támadásra mutató dolgokat, de ezeknek nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget. Gyeborin szovjet hadtörténész szerint a meglepetésnek nem is annyira a rossz felderítés volt az oka, hanem az, hogy „politikai számításból senki sem hitt a német ellentámadás lehetőségében... Az amerikai—angol vezető körök hitszegő politi-

⁹⁹ L. 44. sz. jegyz. 620. old.

¹⁰⁰ L. Die Geschichte des Panzerkorps Grossdeutschland.

¹⁰¹ L. 69. sz. jegyz.

¹⁰² Elliott Roosewelt: Apám így látta. Dante Könyvkiadó. Bp. 183. old.

¹⁰³ L. 89. sz. jegyz.

kája volt a fő oka az Ardennekben indított német támadás sikerének”¹⁰⁴ — írja a szerző, s megállapításával teljes egészében egyet lehet érteni.

Az angol—amerikaiak politikai rövidlátásuk miatt a szét-szórt esetek mögött nem tudtak felfedezni összefüggéseket, s tapasztalataik nem voltak alkalmasak alaposabb következtetések levonására. Szinte teljesen általános volt az a vélemény, hogy ezek a jelenségek csupán a csapatok normális mozgásával kapcsolatosak, s a felvonuló egységek nem támadó céllal, hanem felfrissítésre tartottak rendeltetési helyeikre.

A németeknek tehát tökéletesen sikerült megvalósítaniuk azt a szándékukat, hogy úgy tüntessék fel a dolgokat, mintha csapataikat a Roer menti súlyos harcoknál kívánnák felhasználni.

A nyugatiak főparancsnoksága az Ardennek övezetében csupán gyenge erőket tartott. Nagyszabású harccselekményekre ezen arcvonalszakaszon nem is került sor. Az erdős-hegyes terepen a kitűnő védelmi adottságok mellett rendkívül nehéz lett volna a támadók dolga, s ezért a szövetségesek itt nem is szándékoztak jelentősebb hadműveleteket folytatni. Az arcvonalnak ezt a részét mindkét fél pihentetőhelynek szánta, ahol harcban kifáradt katonáikat rendbeszedhették, egységeiket feltölthették és kiképezhették.

Mindezek ellenére — mint a források bizonyítják — a nyugatiak tanulmányozták egy itt folytatandó védelmi harc problémáit. „A német erők felvonulása a kölni síkságon már egy-néhány héttel az offenzíva megindítása előtt megfigyelhető volt és én a törzscsoportommal alaposan tanulmányoztam egy az Ardennekben indítható német támadás lehetőségét” — jelentette ki Bradley tábornok.¹⁰⁵

Ez a stratégia a katonai észjárás legnagyobb dicsőségére még egyenesen szükségesnek is tartotta, hogy az Ardennek gyengén legyen megszállva. Azzal érvelt, hogy más arcvonalszakaszokon csupán így tudják elérni a megfelelő erőkoncentrációt. „Ebből pedig az következik, hogy más helyeken el kell vékonyítani az arcvonalat. Az Ardennek még mindig a legbiztonságosabb hely, ahol a vonalat a legkisebb kockázat árán elvékonyíthatjuk. Azt mondják, hogy az ellenség képes arra, hogy ott támadást indítson. Jól van, hadd jöjjön, ha akar. Valahol meg kell őket semmisíteni és ha kijönnek az Ardennekből, annál jobb.

¹⁰⁴ L. 21. sz. jegyz. 442. old.

¹⁰⁵ L. 49. sz. jegyz. 657. old.

„Azt akarjuk, hogy bújjanak ki a lyukból” — hangzott ez a nem kis önteltséggel telített nyilatkozat.¹⁰⁶

Az angol—amerikaiak, amikor más frontszakaszuk rovására meggyengítették az ardenni arcvonalat, arra számoltak, hogy egy fasiszta támadás esetén gépesített alakulataikkal lehetőségük nyílik gyors átcsoportosításra és a német szárnyak elleni erélyes ellenlökésre. Úgy vélték, hogy az esetleges támadást ezzel a módszerrel legkésőbb a Maas elérése után megállíthatják. „Mikor vállaltuk a kockázatot, hogy az ellenség benyomul az Ardennekbe, nagymértékben számoltunk azzal a gyorsasággal, mellyel . . . a gépesített haderőt oldalai ellen bevethetjük” — jegyzi meg Bradley.¹⁰⁷

Osszefoglalóan megállapíthatjuk, hogy bár a nyugatiak számba vették egy ardenni német támadás lehetőségét, a felderítés pontatlan és hiányos adataiból nem tudtak helyes következtetést kialakítani az események várható alakulására, nem sikerült helyes megítélést adniuk a németek erejéről és szándékairól. „A német parancsnokok olyan ügyesen készítettek elő az ütközetet, hogy a támadást megelőző éjszakáig egyetlen szövetséges hírszerző szerv sem gyanította, hogy mire készülnek” — ismerte be Ralph Ingersoll.¹⁰⁸

A fasisztáknak a támadás titkosságára tett intézkedéseit tehát teljes siker koronázta. „Figyelemre méltó ennél a támadásnál, hogy a német hadvezetésnek teljes mértékben sikerült a szövetséges főparancsnokságot mind hadászatiilag, mind hadműveletileg meglepni — írja a náci „Interinf” tájékoztató iroda 1944. december 19-én.¹⁰⁹

* * *

A németek 1944. december 16-án hajnalban megindították a második világháború nyugati hadszínterén utolsó támadásukat. Páncélosaik széles sávban hamarosan áttörték az amerikai védelmet és percnyi megállás nélkül törtek előre. A nyugatiakat annyira váratlanul érte a súlyos csapás, hogy napokig képtelenek voltak megfelelő ellenintézkedések megtételére. Az amerikai katonákon pánik-hangulat lett úrrá és fegyvereiket, felszerelésüket elhagyva fejvesztetten menekültek. A helyzet alakulása a nyugati arcvonal teljes felbomlásának árnyékát vetette előre.

¹⁰⁶ L. 22. sz. jegyz. 286. old.

¹⁰⁷ L. 69. sz. jegyz.

¹⁰⁸ L. 22. sz. jegyz. 286. old.

¹⁰⁹ Nemzetőr című lap, 1944. december 19.

A fasiszták jelentős területeket foglaltak vissza, elérték a Maast, de a folyó túlsó partjára már nem jutottak át. A kezdeti sikerek után nem tudtak elegendő erőt biztosítani az elért eredmények továbbfejlesztéséhez. A támadás végső kudarcához azonban főleg az járult hozzá, hogy Churchill és Roosevelt kérésére a Vörös Hadsereg szövetségesi kötelezettségéhez híven Lengyelországban a Visztula—Odera mentén mentesítő céllal nagyarányú támadó hadműveleteket kezdett. A németek így nyugaton kénytelenek voltak feladni további támadó szándékaikat, s erőik jelentékeny részét a keleti arcvonalra szállították. A szovjet katonák hősiességükkel megmentette a katasztrófától az inváziós hadsereget.

A német vezérkar tehát nem érte el célját az Ardennek térségében. Kalandor vállalkozásuk 1945 január közepére¹¹⁰ minden nagyobb eredmény nélkül ott fejeződött be, ahonnan kiindult: a nyugati falnál.

¹¹⁰ Az offenzíva hadműveletei 1944. január 16-ig tartottak.